

ВІДЗИВ

офіційного опонента на дисертацію ХОХОНЯ Михайла Петровича
„Формування оборонних споруд монастирів Західної України
у XVII – XVIII століттях», представленої до захисту на здобуття наукового
ступеня кандидата архітектури по спеціальності
18.00.01 – Теорія архітектури, реставрація пам’яток архітектури

Актуальність теми. Фортифікаційне будівництво присутнє практично на усіх етапах історичної еволюції архітектури. На протязі тисячоліть цей чинник забезпечував істотні, життєво важливі передумови для поступального розвитку суспільства і його соціальних інституцій. Однією з важливих ланок цієї типологічної групи виступають оборонні монастирські комплекси. Для їхнього безпечного функціонування, ясна річ, вирішальна роль належала окремому, відносно автономному комплексу споруд, які за своїм основним призначенням мали виконувати безпекові (оборонні) функції, - як в мирний час, так і у випадку появи зовнішніх загроз. Цілком очевидно, що на відміну від сакральних, побутових і житлових функцій монастирських споруд, фортифікаційний чинник мав свою виразну і достатньо автономну специфіку, яка мала відповідати певним вимогам та правилам. Звідси, власне, з достатньою очевидністю випливає **актуальність** виконаної дисертаційної праці.

Її кінцева **мета** цілком відповідає сучасним потребам пам’ятко-охоронної діяльності в Україні, тобто необхідності вивчення фортифікаційних чинників у монастирях даного регіону як самодостатнього і самоцінного явища. Власне, з цією метою пов’язані **об’єкт** даного дослідження (себто оборонні споруди монастирів Західної України XVII – XVIII ст.) і його **предмет** (обставини виникнення, формування та потреби збереження оборонних споруд в зазначений період).

На тлі вказаної мети загалом доволі переконливо виглядають конкретні **завдання** дослідження щодо вивченості, методики, передумов, принципів, особливостей та реставраційної логіки цього явища.

Змістове наповнення дисертації демонструє в цілому достатню ерудицію та обізнаність дослідника з попередніми розвідками. Дисертаційна праця нараховує загалом 248 сторінок, в т. ч. 132 стор. основного тексту та додатки. Список використаних джерел та літератури нараховує 195 позицій.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в засадничих рисах не викликає сумнівів. Автор, послідовно дотримується заявленої наукової методології та прикладних методик наукового пошуку. Разом з тим враховується конкретно-історична специфіка та багатогранність об'єктів та предмету дослідження.

Розділ 1 «СТАН ВИВЧЕННЯ ТА МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ МОНАСТИРСЬКИХ КОМПЛЕКСІВ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ XVII–XVIII СТ.» характеризується достатньо змістовним розкриттям першоджерельної бази та авторської методики дослідження оборонних монастирських споруд відповідно до зазначеного історичного періоду. Тут достатньо повно представлені публікації як вітчизняних так і зарубіжних авторів на поточний момент, виявлені і проаналізовані архівні джерела, засвідчено головні результати попередніх праць та напрямки власних авторських досліджень.

Розділ 2 «ВИНИКНЕННЯ ТА ФОРМУВАННЯ ОБОРОННИХ МОНАСТИРІВ НА ТЕРИТОРІЇ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ» присвячено аналізу передумов та особливостей виникнення та розбудови оборонних монастирів як цілісних архітектурних комплексів. Здійснено пофакторну систематизацію функціональних, конструктивних та соціальних чинників (сталих та змінних), від яких залежало формування оборонних споруд монастирів в зазначений період. Найвагомими визнано першу групу факторів – містобудівного, ландшафтного, «монастирського» характеру.

Розділ 3 «ОБОРОННІ СПОРУДИ МОНАСТИРІВ У ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ У XVII–XVIII СТОЛІТТЯХ: АРХІТЕКТУРНО-КОМПОЗИЦІЙНИЙ АСПЕКТ» містить достатньо детальний архітектурний аналіз оборонних споруд монастирів в залежності від двох основних способів їхнього територіального розміщення. В першому випадку (34 монастиря), – це така просторова локалізація, яка

характеризувалася їхнім розташуванням за межами середмістя (представлено розгорнутий аналіз їхніх конкретних планувально-композиційних характеристик). В другому випадку розглядається більш поширений варіант, коли локалізація визначалася просторовою приналежністю до середмістя (37 монастирів). Звичайно, в другому випадку суттєву роль відігравали способи інтеграції загальноміських та власне монастирських оборонних споруд, які доволі детально автором потрактовуються.

Розділ 4 «ПРИНЦИПИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ОБОРОННИХ СПОРУД МОНАСТИРІВ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ У XVII –XVIII СТОЛІТТЯХ» має на меті визначити засадничі напрямки формування монастирських оборонних споруд, які на думку дисертанта підпорядковувалися досить поважній кількості принципів чинників (загалом 8). На підставі сучасної історіографії, архітектурно-реставраційної методології та компаративного аналізу сформульовано особливості будівництва та модернізації оборонних споруд монастирів.

Розділ 5 «РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО РЕСТАВРАЦІЇ ТА МУЗЕЄФІКАЦІЇ ОБОРОННИХ СПОРУД МОНАСТИРІВ» виглядає як інтегральний підсумок дослідження, спрямований на практичні потреби збереження оборонних споруд монастирських комплексів. В аналітично-статистичний спосіб фіксується актуальний стан оборонних споруд. Відповідно визначаються можливі і необхідні підходи до розробки конкретних принципів збереження оборонних укріплень монастирів з метою їхньої реабілітації та органічної інтеграції в сучасний історико-архітектурний контекст.

Зміст усіх 5 розділів осібно, а також дисертаційної праці в цілому, узагальнюються принциповими **висновками**, які досить переконливо засвідчують і підсумовують наукові результати цієї дисертаційної праці.

До суттєвих моментів з позицій **новизни** даної роботи слід віднести передовсім те, що автор вперше у архітектурній історіографії України системно і послідовно вивчив історичне минуле цієї групи пам'яток, застосувавши ефективні дослідницькі методики. Ці дослідницькі новації стали передумовою

того, що в роботі **вперше** сформульовані закономірності в розвитку таких споруд. При цьому йдеться не лише про створення значного масиву нового фактографічного матеріалу, але й про новизну аналітичних узагальнень, які можуть стати в нагоді як в подальших дослідженнях, так і в конкретних реставраційних заходах.

Суттєве значення даного дисертаційного дослідження полягає також в доцільності його різнобічного використання в навчальному процесі вищих архітектурних шкіл, де тема регіональної архітектурно-містобудівної спадщини є вкрай важливою.

Знайомство з авторськими **публікаціями** по темі дисертації засвідчує, що вони як в кількісному відношенні (всього 11 позицій, 2014-2018 рр.), так і в сенсі формальних вимог та повноти викладу основних положень дисертації цілком відповідають існуючим приписам.

При співставленні тексту дисертації з авторефератом з точки зору **відповідності** структурі, основним положенням і концептуальним висновкам самого дисертаційного дослідження розбіжностей не виявлено.

Водночас, слід висловити окремі **зауваження** до окремих тез та змісту виконаної роботи. Зокрема:

1. В аналітичному висвітленні фортифікаційних засобів, як здається, необхідно було б виокремити також ті з них, які були органічно включені в цивільні (сакральні та житлові) монастирські будівлі як інтегральний елемент (приклад Межиріча Острозького).

2. Висвітлюючи релігійні аспекти тогочасного життя в Польщі, варто було б також конкретизувати і персоналізувати покликання на певні суспільно-політичні тенденції та явища, які автор згадує (наприклад, с. 52-53).

3. Мають місце окремі граматичні похибки, передовсім в англomовній версії дисертаційної анотації (с. 10-18; так, в назві розділу 5.2 використано б прийменників „of“); більшої граматичної уваги потребував би і сам текст дисертації.

Однаке ці зауваження більше стосуються форми, а не суті, а тому, на мою думку, не знижують в цілому позитивне враження від дисертаційної роботи. Продемонстрований дисертантом науковий доробок цілком придатний для подальшої плідної праці щодо вивчення архітектурно-історичної тематики, – як в сенсі наукових розвідок, так і з огляду на потреби пам'ятко-охоронної та реставраційної практики. Зрештою, подальші зусилля було б доцільно спрямувати також і на популяризацію цих пам'яток.

Отже, існують достатні підстави для загального висновку, що дана дисертаційна робота повністю відповідає діючим вимогам ВАК, – як з точки зору форми, так і змісту. Вона є змістовно завершеною і методично переконливою працею, автору якої вдалося отримати нові наукові результати стосовно оборонних монастирів Західної України XVII– XVIII ст. Подане на захист дисертаційне дослідження вирішує цілком конкретну, але разом з тим важливу задачу з точки зору ліквідації суттєвої прогалини в архітектурній історіографії, створює достатньо цілісну картину формування оборонної архітектури в її органічному поєднанні з монастирями. Тому, на мое переконання, автор цієї дисертаційної праці Хохонь Михайло Петрович цілком заслуговує присвоєння наукового ступеня кандидата архітектури за спеціальністю 18.00.01 – теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури.

Професор кафедри архітектури та середовищного дизайну Національного університету водного господарства та природокористування,
доктор архітектури, професор

П.А. Ричков

Підпис проф. Ричкова П.А. засвідчую:
Вчений секретар НУВГП

В.І. Давидчук

18.11.2018 р.